

ВИДАТНИЙ ДОСЛІДНИК РОСЛИННОГО РІЗНОМАНІТТЯ

17 лютого виповнюється 80 років Карлу Хаммеру — видатному вченому з генетичних ресурсів рослин.

Карл Хаммер народився в Лейпцигу в 1944 році. Після завершення шкільної освіти у 1962 році він вивчав сільське господарство в Лейпцигському університеті і захистив дипломну роботу з селекції кукурудзи (керівники професори Х.Й. Троль і А. Фуке). Після закінчення університету в 1968 році вступив до Інституту досліджень сільськогосподарських рослин у Гатерслебені Академії наук НДР. У 1974 році здобув ступінь доктора сільськогосподарських наук (на той час еквівалент кандидата наук) в Університеті Мартіна Лютера в Галле-

Віттенберзі, захистивши дисертацію з біології цвітіння ячменю, науковий керівник д-р Ф. Шольц. У 1980 році в Академії наук (Берлін) здобув ступінь «*doctor habilitatus*» (еквівалент доктора наук) у новій на той час галузі генетичних ресурсів рослин. Його керівником-консультантом був видатний вчений Ганс Штуббе. За керівництва проф. Штуббе К. Хаммером написана монографія про рід *Aegilops* (близький родич і один з родоначальників пшениці), яка стала прикладом характеристики колекцій генофонду дикорослих рослин як генетичних ресурсів рослин.

У 1992 році, коли Інститут генетики рослин та досліджень сільськогосподарських рослин у Гатерслебені був відновлений, К. Хаммер очолив у ньому відділ генбанку і став членом Ради директорів Інституту. З 1994 року викладає на посаді доцента в Геттінгенському університеті селекцію та генетичні ресурси рослин.

К. Хаммер очолював генбанк у складний період під час і після возз'єднання Німеччини. Він започаткував напрями і створив спеціальні групи з зберігання *in-vitro* та кріоконсервації зразків генофонду, їх вивчення методами молекулярної біології.

За його керівництва було об'єднано та реорганізовано північну польову станцію (картопля, жито, кормові та олійні культури) з південною філією (плодові культури). Розпочато роботу з малопоширеними та недостатньо використовуваними культурами, з 1994 року – разом з Міжнародним інститутом генетичних ресурсів рослин (IPGRI) в Римі. Розроблено систему ізоляції зразків генофонду для розмноження матеріалу генбанку. В той же час розвивались традиційні дослідницькі підходи до відтворення *ex situ*, збереження, збору та експедицій зі збору зразків генофонду. К. Хаммер брав участь у понад 70 експедиціях зі збору та порятунку генетичних ресурсів рослин. Одними з основних напрямків його роботи є таксономія та вивчення еволюції культурних рослин.

Результати своїх досліджень К. Хаммер опублікував у понад 600 наукових працях, у тому числі понад 50 книжкових публікаціях та виданнях. Розроблена ним концепція синдрому одомашнення (1984) була дуже добре прийнята науовою спільнотою і увійшла до підручників.

У перші десятиліття своєї наукової діяльності як дослідника і куратора генного банку К. Хаммер мав відносно мало можливостей для викладання. З 1990 року він уперше в Німеччині читає курс лекцій з генетичних ресурсів рослин у Геттінгенському університеті. З 1994 року він також викладає в університеті в Касселі/Вітценгаузені. У 1998 році Хаммер прийняв пропозицію Кассельського університету очолити кафедру сільськогосподарського біорізноманіття – першу таку кафедру у світі. Це розширило сферу його досліджень, особливо щодо культурних рослин тропіків і субтропіків, спираючись на багаторічний досвід роботи на Кубі. У той же час він був призначений директором оранжереї тропічних культур у Вітценгаузені.

У 1998 році К. Хаммер написав одну з перших в світі ґрунтовних книг про сільськогосподарське біорізноманіття та генетичні ресурси. За його порадами звертаються

представники національних і міжнародних організацій. З 1994 року він очолює секцію генетичних ресурсів Європейської асоціації з селекції рослин EUCARPIA. Протягом багатьох років він був провідним науковцем Ради з тропічних та суптропічних аграрних досліджень (ATSAF) та відповідальним за зв'язок з IPGRI (Рим).

К. Хаммер брав активну участь у підготовці та проведенні Міжнародної технічної конференції з генетичних ресурсів у Лейпцигу. У 1996 році він був автором основоположної статті з оцінки генетичної ерозії. Ці результати були також включені в офіційні документи ФАО.

Він є редактором і співредактором низки міжнародних журналів з селекції рослин, генетичних ресурсів рослин, біорізноманіття, таксономії та еволюції. З 2007 року є членом Номенклатурного комітету ISTA (Міжнародної асоціації з апробації насіння). Був "запрошеним доповідачем" на багатьох міжнародних конгресах.

Карл Хаммер був одним з перших вчених світового рівня, який привітав і сприяв створенню Національного генбанку рослин України, співпрацював з українськими вченими.

Колектив Інституту рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН, Національного центру генетичних ресурсів рослин України щиро вітають професора Карла Хаммера з славним ювілеєм і бажають здоров'я, благополуччя, нових успіхів у діяльності на благо прогресу науки про генетичне різноманіття рослин.

Публікації професора Карла Хаммера

Hammer, K., 1980: Vorarbeiten zur monographischen Darstellung von Wildpflanzensortimenten: *Aegilops* L. Kulturpflanze 28, 33- 180.

Perrino P, Hammer K, Hanelt P (1981) Report of travels to South Italy 1980 for the collection of indigenous material of cultivated plants. Kulturpflanze 29:433–442

Hammer, K., P. Hanelt & H. Knüpfner, 1982: Vorarbeiten zur monografischen Darstellung von Wildpflanzensortimenten: *Agrostemma* L. Kulturpflanze 30, 45 -96.

Lehmann, C. O. & K. Hammer, 1983a: Botanische Ergebnisse einer Reise nach Spanien 1978 zur Sammlung kultivierter und wildwachsender Leguminosen. Kulturpflanze 31, 185-206.

Hammer, K., 1984: Das Domestikationssyndrom. Kulturpflanze 32, 11-34.

Hammer, K., S. Cifarelli & P. Perrino, 1986: Collection of land-races of cultivated plants in South Italy, 1985. Kulturpflanze 34, 261-273.

Padulosi S, Hammer K, Heller J (eds) (1996) Hulled wheats. Promoting the conservation and use of underutilized and neglected crops 4. In: Proceedings of 1st international workshop hulled wheats, Castelvechio Pascoli. IPGRI, Rome

Lagetti G, Fiorentino G, Hammer K, Pignone D (2009) On the trail of the last autochthonous Italian einkorn (*Triticum monococcum* L.) and emmer (*Triticum dicoccon* Schrank) populations: a mission impossible? Genet Resour Crop Evol 56:1163–1170

Hammer, Karl & Gladis, Thomas. (2014). Notes on infraspecific nomenclature and classifications of cultivated plants in Compositae, Cruciferae, Cucurbitaceae, Gramineae (with a remark on *Triticum dicoccon* Schrank) and Leguminosae. Genetic Resources and Crop Evolution. 61. 1455-1467. 10.1007/s10722-014-0148-8.

Hammer, K., Knüpfner, H. (2015). Genetic Resources of *Triticum*. In: Ogihara, Y., Takumi, S., Handa, H. (eds) Advances in Wheat Genetics: From Genome to Field. Springer, Tokyo. https://doi.org/10.1007/978-4-431-55675-6_3

Hammer, Karl & Lagetti, Gaetano & Dorenzo, Paolo & Castelli, Alfredo & Mikić, Aleksandar. (2019). Resources and opportunities for re-establishing *Lathyrus cicera* L. as a multipurpose cultivated plant. Genetic Resources and Crop Evolution. 66. 10.1007/s10722-018-0717-3.

Badaeva E.D., Kononov F.A., Knüpfner H., Fricano A., Ruban A.S., Kehel Z., Zoshchuk S.A., Surzhikov S.A., Neumann K., Graner A., Hammer K., Filatenko A., Bogaard A., Jones G., Özkan H, Kilian B. 2022. Genetic diversity, distribution and domestication history of the neglected GGA^t gene pool of wheat. Theoretical and Applied Genetics. 135, 755–776. <https://doi.org/10.1007/s00122-021-03912-0>